

ТІЛ МЕРЕЙІ – ЕЛ МЕРЕЙІ

ҚАЗАҚ ТАРИХЫНА ТЕРЕҢІРЕК БОЙЛАЙ ҚАРАСАҢ НЕБІР ЗОБАЛАҢ ЖЫЛДАР МЕН ТАҒЫЛЫМДЫ, ТӘУБЕ ЕТЕР ТҰСТАРЫ МЫҢ ӨЛІП, МЫҢ ТІРІЛГЕН ҰЛТЫМЫЗДЫ ҒАСЫР АУНАП АЗАТТЫҚТЫҢ АҚ ТАҢЫНА ЖОЛ АШҚАНДАЙ КӨРІНЕДІ МАҒАН. 1989 ЖЫЛЫ 22 ҚЫРКҮЙЕКТЕ «ТІЛ ТУРАЛЫ» ЗАҢ ҚАБЫЛДАНҒАН БОЛАТЫН. СОЛ СӨТТЕН АНА ТІЛІМІЗДІҢ АЙДАРЫНА ШУАҚ НҰРЫН ТӨККЕН ТӨРІЗДІ. КЕЙІН 2017 ЖЫЛЫ ЕЛІМІЗДІҢ МЕРЕКЕ КҮНДЕР ТІЗБЕСІНЕ 5 ҚЫРКҮЙЕК «ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫ ТІЛДЕРІНІҢ КҮНІ» БОЛЫП БЕКІТІЛДІ. БҰЛ КҮННІҢ ЕРЕКШЕЛІГІ «ҰЛТТЫҢ САҚТАЛУЫНА ДА, ЖОҒАЛУЫНА ДА СЕБЕП БОЛАТЫН НӘРСЕНІҢ ҚУАТТЫСЫ - ТІЛ» ДЕП ҰЛАҒАТТЫ СӨЗ ҚАЛДЫРҒАН, ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ТАҒДЫРЫ, ТІЛІ ҮШІН КҮРЕСКЕН АЛАШ АРЫСЫ, ҰЛТ ҰСТАЗЫ АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫНЫҢ ТУҒАН КҮНІ.

Осы орайда 5 қыркүйек Қазақстан халқы тілдерінің күніне орай ұйымдастырылған «Тіл мерейі – ел мерейі» атты апталық кеше өз мәресіне жетті. Айтулы мерекеге орай аудандық мәдениет үйінде өткен салтанатты шараға аудан әкімінің орынбасары Мұратбай Болатұлы қатынасып, шараға қатысушыларды Қазақстан халқы тілдері күнімен құттықтады. Сонымен қатар аудандық ішкі саясат,

мәдениет және тілдерді дамыту бөлімінің қолдауымен, орталықтан-дырылған кітапханалар жүйесі және «Шұғыла» мәдениет және демалыс орталығының ұйымдастыруымен өткен «Тіл – Тәуелсіздік тірегі» атты эссе жазу, «Тіл – ұлы байлық» атты онлайн мөнерлеп оқу байқауының жүлдегерлері мен жеңімпаздарын марапаттады. Тарқатып айтсақ, «Тіл – Тәуелсіздік тірегі» атты эссе жазу

байқауының III орнын Ақтөбе қаласының №51 мектеп-гимназиясының Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі Жанаргүл Болатова иеленсе, II орын Ойыл аудандық жұмыспен қамту және әлеуметтік бағдарламалар бөлімінің бас маманы Гүлнар Ермағанбетоваға табысталды. I орынды Жамбыл мектеп-балабақшасының қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі Әйгерім Кеңесова

еншіледі. Ал, «Тіл – ұлы байлық» атты онлайн мөнерлеп оқу байқауының III орны Ш.Берсиев атындағы орта мектептің 5 сынып оқушысы Інжу Еркінова берілсе, II орын Ж.Жүсібалиев атындағы Ойыл қазақ орта мектебінің 7 класс оқушысы Бекзат Мақсотовқа табысталды. I орынды мөнерлеп оқудан аудан орталығында өтіп жүрген байқауларға үнемі белсенділік танытып жүрген сарбиелік, Ақтөбе индустриалды-кәсіптік колледжінің III курс студенті Жанболат Хасен еншіледі. Сондай-ақ «Қазақстан Республикасындағы тіл саясатын іске асырудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру» мақсатында өзге ұлт өкілдері арасында ұйымдастырылған облыстық «Мен қазақша сөйлеймін» акциясына қатынасып белсенділік танытқан «Замандас» аналар қызығушылық клубының мүшесі Наталья Пономарева, «Достық» қызығушылық клубының төрайымы Елена Браташова, Ш.Бекмұхамбетова атындағы мектеп-гимназиясының 7 сынып оқушысы Анна Омысова аудан өкімінің алғыс хатымен марапатталды. Өрі қарай мерекелік шараны Жаңылдық Бисенғалиева, Алтынбек Шотов бастаған аудан өнерпаздары патриоттық өндермен өрлесе, «Тіл – ұлы байлық» атты онлайн мөнерлеп оқу байқауының жеңімпаздары көңілдің көкжиегіне жыр-жылы сөуле нұрын құйған тіл туралы өлеңдерін мөнерлеп оқыды.

Қазақстан халқы тілдері күніне ойылдықтар айрықша үн қосты. Жоғарыда аталған байқауға қатысушылардың да белсенділігі жоғары болды. Әсіресе ана тілімізге деген құрметті жас балғындарымыз жаңа қырынан көрсете білді. Ана тілім, туған тілім деп тебірене жыр жолдарын жолдарын жолдап, құттықтау тілектерін жеткізген бүлдіршіндеріміз әлеуметтік желі-ден өмірмені сүйсініп жатты. Мұның өзі өскелең ұрпақтың тілге деген шексіз құрметі мен риясыз махаббаты.

Муса ӘДІЛБАЙҰЛЫ,
Ойыл селосы.

ЖАҢА ЖОЛДАУ – ЖАС ТАЛАНТТАРДЫ ДӘРІПТЕУ

ҚР Президенті Қ.Ж.Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы шешендікпен айтылып, жағымды дауыспен жеткізіліп, байыпты баяндалып, түсінікті сөйленіп, нақты іскерлікпен ерекшеленіп, халық қамына арналып айрықша көкейдегі жүрген көп ойды деп басқан Жолдау болғанымен маған ұнады. Бұл жолдаудың сөтті жүзеге асуын және ондағы жоспарлар мен бастамаларды толық қолдаймын!

Бүкіл Қазақстан халқы мықты, өрі өділ, озық мемлекет құру үшін, ҚР нығайту үшін бір ел болып, Тәуелсіз 30 жыл бойы ерен еңбек етуде. Солардың ішінде мәдениет, өнер салаларында патриоттықпен қызмет етіп жүрген мәдениет, өнер қызметкерлерінің еңбегі ерекше.

Президент Қ.Ж.Тоқаев өз Жолдауында жас, өрі дарынды мүсіншілер, суретшілер, актерлар, музыка, театр қызметшілері, қаламгерлер жаңа жанр түрлерін игеріп, өнер саласында көп, ұдайы ізденуде және жақсы нәтижелерге жетуде. Бірақ олар көмекті, дәртітеуді меценаттардан күтуде, солар арқылы танылуда. Мемлекет тарапынан елеусіз қалуда. Сондықтан, үкімет пен сарапшылар жаңа мәдениетті, оның дарынды өкілдерін дәртітеуге арналған нақты шаралар жоспарын жасау керек деп тапсырма берді және ол жоспар жыл аяғына дейін дайындалып болуы тиіс. Мәселе мынада, саясат мынада. Біз кезінде Құрманғазы деген күйшіміз, Күләш деген өңшіміз, Шара деген бишіміз, Қастеев деген суретшіміз, Наурызбаев деген мүсіншіміз, Әзербайжан Мәмбетов деген режиссеріміз, Ғазиза Жұбанова деген композиторымыз бар болды деп мақтандық, оларды лайықты дәртітедік. Олар рас, дұрыс. Бірақ, болды. Енді қазақ атын, елдің атын шығаратын жас таланттар, тәуелсіз Қазақстанның дарындылары қажет деп отыр. Енді осы заманның, қазіргі кезеңнің күйшілері, өңшілері, бишілері, театр, музыка қайраткерлері, мүсіншілері, суретшілер, жаңа мәдениетті жасаушылар қажет. Енді, атам күйші, аннам өңші, өкем музыкант, ағам мүсінші, алам суретші болды – деп мақтануды емес, балам – күйші, қызым – биші, ұлым – мүсінші, кенжем – композитор – деп мақсат қойып, мақтану қажет екенін айтып отыр. Жаңа мәдениет жасауға, жаңа таланты өнер, мәдениет өкілдерін шығаруға тапсырма беріп отыр. Бұл ұлы мақсатты орындау мәдениет, өнер қызметкерлерінің басшыларының маңызды, итілдікі ісі болуы, абыройлы міндет.

Жас таланттарды шығару үшін Ақтөбеде облыс әкімдігінің қаражат қолдауымен облыстық мәдениет басқармасы өткізген халықаралық «Бақытты бала» өн байқауы сияқты бағдарламалар негіз бола алар еді. Өрине, ол үшін мемлекеттік қолдау қажет, жағдай туғызу керек. Мәдениет, өнер адамдарына сапалы білім беру міндет. Мұндай қамқорлықты Президент Қасым-Жомарт Тоқаев жасап отыр.

Дайындалып жатқан «Әлеуметтік кодекс» соның көрінісі. Занда, қоғамда өзгеруде, адамның санасы да өзгеруі рухани жаңғыруы тиіс. Оны жүзеге асырушылардың бірі, өз мәдени қызметімен өзгеріс жасаушылар – мәдениет, өнер адамдары, шығармашыл зиялы қауым. Президент Қ.Ж. Тоқаев өз жолдауында зиялы қауым өкілдерінің қоғамдағы ерекше орнын, рөлін атап көрсетті, ұлт тағдыры сыңа түскен сәтте көзі ашық азаматтар ердайым көш бастаған. Адасқанға жөн сілтеп, жастарға бағыт-бағдар берген. Ел ағалары бір ауыз сөзбен тентегін тыиып, тектісін төрге отырғызған. Арисизостократо – деген сөз бар – достойно стоящее передней шеренге – алдыңғы қатарда лайықты орында тұрғандар – деген. Міне, осы алдыңғы қатарда тұрғандар зиялылар. Асыл сөз, мол, терең ақыл айтып, бұқара көпшілікті соңынан ертіп, Президент бастамасын қолдап, өркеніетке жетелейтін авангард топ.

Қазіргі жаһандану, ғаламтор заманында зиянды әдебиет, музыка, сурет, ақпарат әсері толқындап, тасқындай соғып, жас ұрпақтың санасын ұлап жатқанын білеміз. Бұл – аса қатерлі ірдіс. Дел осы кезеңде ұлт зиялыларының ұстанымы және белсенділігі айрықша маңызды – деп көрсетті Тоқаев. Ендеше, шетелден келетін зиянды, ұлы, өсерлерді сүзіп алып тастап, пайдалысын алатын «ішкі сүзгі» қажет. Шай құйғанда құрметпен, сыйлап, шамбасын жібермей, қоңаққа сүзімнен қоңыр шай құямыз. Міне – сол сияқты жастар санасына, жүрегіне зиянды пиғыл ақпаратты, мәдениетті жібермей сүзіп алып қалатын «ішкі сүзгі» қажет. Адамзатқа қастерлі құндылықтарды жастардың бойына сіңіру – басты міндет. Сондықтан, зиялыларды, үлкендерді, ақсақалдарды ел болашағына, жастарға әсер ететін ербір мәселелен шет қалмауға шақырды. Бұл шығармашыл интеллегенцияның да маңызды міндеті, осыған өз үлесімізді қосудымыз керек.

Президент Қ.Ж. Тоқаевтың 5 бастамасының бірі – мәдениет қызметкерлерінің, мұрағатшылардың, шаруашылық қызметкерлердің, қорықшылардың, көлік жүргізушілердің және басқалардың жақысың 2022 жылдан 2025 жылға дейін жыл сайын орта есеппен 20 % өсіру. Бұл 600 мыңдай адам игілігін көретін бастама. Біз бұл бастамаға ризамыз, алғыс айтамыз. Қазір Ақтөбе облысының мемлекеттік мәдениет мекемелерінде 3200 адам жұмыс жасайды. Олардың жақысы орта есеппен 116,7 мың теңге. Ал, 20 % өсетін болса, орташа жақысы 140 мың теңгеге жетеді. Бұл деген Президенттің мәдениет саласын назарда ұстауы және қызметкерлерге қамқорлығы, яғни мәдениет қызметкерлерінің тұрмысы жақсарады. Көңіл-күйі көтеріледі. Сонымен қатар, олардың тұрғын үй бағдарламаларына «Отбасы банкі» шараларына қатысу – баспаналы болу мүмкіндіктері ұлғаяды. Бұрын жақысы аз мәдениет қызметкерлерінің тұрғын үй бағдарламаларына қатысу, үйлі болу мүмкіндіктері төмен еді. Ал үйлі ібалатындар көлденең табыс табатын асабалар мен өңшіле реді.

Қазақ мемлекеті мәдениет, өнер мекемелерінің материалдық-техникалық жағдайларын жақсарту шараларын жүйелі жүзеге асырду. Ақтөбе облысында қазір барлығы 473 мемлекеттік мәдениет, өнер мекемелері халыққа қызмет етуде. Тәуелсіздік жылдары 27 мәдени нысан салынып, іске қосылды. Бірнеше аудандық, ауылдық мәдениет үйлері, көптеген ауылдық клубтар, кітапханалар, музейлер жөңделді. Мәдениет мекемелерінің саны өсті, қызметкерлері көбейді, бөлінетін қаржы көлемі ұлғайды. Ақтөбе облыстық архив ғимараты құрелі жөңделді, оны Мәдениет Министрі АқтотыРайымқұлова келіп көріп, жоғары бағалады. Жаңадан көп қабатты Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейі ғимараты салынып, іске қосылды. Музей заманауи жинақдармен, техникалық құрал-жабдықтармен қамтамасыз зетілді. Жаңа талаппен залдар экспозициялары жасалды. Музейдің ғылыми-экспедициялық, археологиялық, этнографиялық бастамалық жұмыстарына өңір басшысы О.Оразалин ұйымдастыру және қаржылай мықты қолдау көрсетуде. Археологиялық жұмыстар нәтижесінде, Алтын адам, алтын семсер, құнды экспонаттар, өшекей бұйымдар табылып, экспозицияға қойылды. Ақтөбе облыстық музейін Мәдениет министрлігі республикадағы «Үздік музей» деген мәртебе атақ беріп, бағалап марапаттады.

Облыстық мәдениет, өнер мекемелерінде мемлекеттік тіл 100% қолданылуда. Ғ.Жұбанова атындағы облыстық филармония, халқымыздың мәдени-өнер мұраларын сақтау, дамыту жолында дәстүрлі өн, күй, терме, дастан, жыр, айтыс, жанрларын дамыту, насихаттау мақсатында байқаулар мен жыр кеш-концерттері жүйелі өткізілуде.

Мәдениетсіз – қоғам, мемлекет, халық болмайды. Халық мәдениетімен, салт-дәстүрімен, өдет-ғұрпымен бөтендерден ерекшеленеді. Мәдениетті сақтау, дамытуды Президент Қ.Ж.Тоқаев айрықша атап көрсетіп, жаңа мәдениет жасауды, жас таланттарды шығарып, дәртітеуді тапсырды. Тапсырманы орындау жолында мәдениет қызметкерлері Президент Қ.Ж.Тоқаев тұжырымдаған қорытындыдай ынтымақпен, бірлікпен, ауызбіршілікпен жолдау тапсырмаларын орындауға, көздеген мақсаттарға қол жеткізеді.

ҚАЗАҚСТАНДА ХАЛЫҚ САНАҒЫН ЖҮРГІЗУДІҢ НЕГІЗГІ ФАКТІЛЕРІ ҚАНДАЙ?

Биылғы 1 қыркүйек – 30 қазан аралығында халық санағын өткізу жоспарланып отыр. Мұның алдындағы санақ 2009 жылы өткен. Осы жолғы санақ индетке байланысты күрделі кезеңде ұйымдастырылғалы жатыр. Бұл іс-шараның әлеуметтік-экономикалық маңызы да зор. Санақ екі тәсілмен жүргізіледі: 45 күн бойы saqaq.gov.kz мамандандырылған сайттыңда интернет-сауал салуды жүргізу және электронды планшет пайдаланып интервьюерлер дәстүрлі жаппай сауалнама жүргізеді. Оған қоса Aitu Messenger отандық мобильді қосымшасы арқылы санақтан өту мүмкіндігі беріледі. Бұдан бөлек egov.kz электронды үкімет сайтының басты бетінде saqaq.gov.kz сілтемесі бар. Сол сілтеме бойынша өтіп, онлайн режимде санақ парақтарын толтыруға болады. Қазақстанда халық санағы 1 қыркүйектен 15 қазан аралығында онлайн режимде және 1-30 қазан аралығында планшеттерде өтеді. Осы орайда еліміздегі санаққа қатысты ҚР Президенті жанындағы ҚСЗИ-дің аға ғылыми қызметкері Анна Алышанская өз пікірімен бөлісті.

Қазақстандағы халық санағы туралы 5 факті «Биыл күзде Тәуелсіз Қазақстан тарихындағы үшінші ұлттық санақ өтеді. Бұл өз кезегінде дүниежүзілік санақ раундының бір бөлігі болып отыр, оған көптеген дамушы ері дамыған елдер қатысады. Халық санағы – ол күрделі, ауқымды, сондай-ақ қаражат талап ететін іс-шара. «Бұл шығындар қаншалықты өзін-өзі ақтайды?» - деген сұрақтар жиі қойылатын бөлігі. Осы орайда статистика мамандары санақтың қажеттілігін дәлелдеуге тырысып бағады. 2020 жылы өлемнің 50 елінде жалпы халық санағын жүргізу жоспарланған. Пандемия мен карантиндік шектеулер оны өткізуге кедергілер келтірді. Қазақстанмен қатар, Ресей, Армения, Израиль, Қырғызстан және басқа да елдер халық санағын 2021 жылға шегерді», - деді А. Алышанская. Осы орайда сарапшы елге бұл мәліметтер неге маңызды екенін түсіндіру үшін 5

фактіні алға тартып отыр.

1) Халық санағы – ұлттық статистика жүйесі үшін негіз болады. Ұлттық статистика қызметін дамыту, оның есептеулерінің нақтылығы мен алдағы көрсеткіштерді құру үшін халық санағы айрықша қажет саналады. Біріншіден, санақ нәтижесі негізінде ішкі және сыртқы миграция аясындағы халықтың көші-қонын ескере отырып, халық санының жыл сайынғы бағалауы құрылады. Екіншіден, анықталған сипаттамалар (демографиялық, әлеуметтік-экономикалық) негізгі жиынтық көрсеткішті қалыптастырады. Осы тұрғыда басқа зерттеулер жүргізуге негіз болады. Яғни еңбек нарығын, өмір сүру сапасын, денсаулық сақтау мен білім беру қызметтеріне қолжетімдік және басқа да зерттеулерге қатысты.

2) Цифрлы технологияларды енгізу Алдағы халық санағындағы жаңашылдықтардың бірі – заманауи цифрлы технологияларды енгізу мен процесті автоматтандыру. Дәстүрлі жекелей сауалнамамен қатар, азаматтар арасында интернет-сауалнама жүргізілетін болады. Сонымен қатар, сауалнаманы жылдамдату мен жинақталған деректердің сапасын арттыру үшін интервьюерлер қағаз тізімнің орнына электронды планшеттерді пайдаланады. Мәселен, 2011 жылы интернет-санақ Эстонияда ұйымдастырылған еді және ол табысты өткені белгілі болды. Санақпен қамтылуы тиіс тұрғындардың 67 пайызы ғаламтарды пайдаланған. Ал қалған үштен бір бөлігі жекелей сауалнама арқылы санақтан өтті.

3) Санақты дәстүрлі форматта өткізу БҰҰ Еуропалық экономикалық комиссиясы мәліметі бойынша қатысушы 48 елдің ішінде 46 пайызы, оның ішінде Қазақстан да санақты өткізудің дәстүрлі технологиясын пайдалануы келеді. Осы жағдайда бес немесе 10 жылда бір рет жергілікті жерлерде деректер жаппай зерттеу жүргізу арқылы жиналады. Атап айтқанда, өлем елдері соңғы

кездері респонденттерге түсетін жүктемені және ұйымдастыру шығындарын ескере отырып, халық арасында сауалнама жүргізудің классикалық форматынан санақтың өзге де әдістерін пайдалануға көшіп жатыр. Осы орайда регистрлі тәсіл бар. Бұл ретте жыл сайын қолданыстағы деректер базасынан ақпарат жинақтауға негізделген (мекенжай ақпараты, демографиялық мәліметтер, табысы және басқа да деректер). Осы тәсіл Скандинавия елдерінде пайдаланылып келеді. Мұнымен қоса, өлемдік тәжірибеде халық санағында аралас тәсіл де іске асырылады. Ол үшін регистрлердегі деректер жергілікті жерлерде толыққанды зерттеу жүргізумен немесе арнайы таңдамалы зерттеумен бірге үйлестіріліп пайдаланылады (Германия, Польша және басқа да елдер). «Бюджет шығыстарын оңтайландыру мен деректердің сапасын арттыру тұрғысында ұзақ мерзімдегі кезеңде халық санағын жүргізуде қадамдарды қайта қарастырудың, сондай-ақ өкімшілік есепке алу мен ақпараттық технологияларға қолжетімдік жүйесін жетілдірудің мәні бар», - деді Анна Алышанская.

4) Нақты өрі толыққанды мәліметтер Атап айтқанда, елімізде азаматтарды өкімшілік есепке алудың түрлі жүйелері бар, яғни «электронды үкімет», Бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қоры, Міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыру, ҚР Ішкі істер министрлігі жүйесі ескерілген. Алайда, санақ жүргізу халық саны мен ұлттық құрам бойынша нақты ақпарат алумен қатар, өңірлерде, қалалар мен ауылдардағы әлеуметтік-экономикалық процестерді көруге мүмкіндік береді. Мысалы, 2009 жылғы санақпен салыстарғанда жылдағы нақты адамдардың санын анықтауға өрі қажет жаңа жұмыс орындарын құруға қатысты мәліметті нақтылауға көмектеседі.

еңбекақы, өзін-өзі жұмыспен қамтудан түсетін табыс, зейнетақы, шәкіртақы, түрлі жәрдемақыларға қатысты сұралады. Сонымен қатар, көші-қон тақырыбы қамтылып, қоныс аудару жоспары туралы мәселелер нақтыланады.

5) Елді дамыту бағдарламасын әзірлеу Қазақстанда соңғы халық санағы 10 жыл бұрын өтті және содан бері халық құрамы мен оның сұраныстары айтарлықтай өзгерді. Мемлекеттік аппарат үшін халық санағы барлық деңгейде бюджетті сапалы жоспарлау тұрғысында, әлеуметтік инфрақұрылымға қажеттілікті бағалау және қолдаудың қосымша қадамдары үшін көрсеткіштерді есептеуге қажетті тетіктердің бірі болады, сондай-ақ елдің дамуына қатысты есеп-қисаптарды даярлауға керек. Сауалнамаға енгізілген жұмыссыздар анкетасы жұмысқа орналасуға мұқтаж нақты адамдардың санын анықтауға өрі қажет жаңа жұмыс орындарын құруға қатысты мәліметті нақтылауға көмектеседі.

«Ойыл ОПЕРАЦИЯСЫ»

Бүкіл Сібірді билеп, дүрілдеген адмирал Колчак билігінің де күні өтуге айналды. Оның армиясының оңтүстік бөлігі Ақтөбе майданында Қызыл Армияның алдында тізе бүкті. Жеке-леген бөлігі Оралдан ығысып, Ойылға келіп бекінді. 1919 жылғы қыркүйектің үшінші онкүндігінде Ойыл бекінісіне генерал Акулиннің бірінші Орынбор казак корпусының екі мыңдай солдаты шоғырланды. Бекіністегі генерал Столовтың ақ гвардияшылар гарнизоны күшейіп, жергілікті халық ата жауының нағыз ашынған, қылмыстың қандайын болсын жасаудан тартынбайтын шағына тап келді. Күнбатыс Алашорданың бекіністегі шағын отряды көз алдында жүріп жатқан ашық тонауға қарсы ешқандай іс-қимыл жасай алған жоқ. Бұл кезде олар Ойыл уелаяты Уақытша үкіметінің Жымпиты сөзсіз қабылдаған қарарды жүзеге асыру, яғни Ойыл бекінісіне үкімет, змство мекемелерін жайғастыру және Қызыл, Қарағанды, Құлынды, Жетікөл, Жекенді, 1-Ойыл, 2-Ойыл, Қазбек, Ақшатау, Аққол, Бес-төбе, Қарашағыр, Жиренқұдық қазақ бастылары мен Ново-Надеждинск, Беловодск, Преображенск, Романов, Шипов орыс болыстары есебінен Ойыл уелаятына қарасты Ойыл оязын құру ісімен арпалысып жатқан-ды. Уелаят үкіметі Ойыл ояздық сотының төрағасы Бақытжан Байтақұлының жергілікті халықты өршіл тұрған қылмыстық қимылдардан қорғап қалудың барлық мүмкіндіктерін жасауды тапсырды.

Бақытжан 1898 жылы осы Ойыл кентінде туған, Орынбор орыс-қазақ мұғалімдер семинариясын бітірген, осы өңірде устаздық қызмет атқарып, Орал қазақтарының өткен төрт съезіне де Ойылдан депутат болып қатысқан, саяси ой-өрісі кеңейіп қалған азаматтардың бірі еді. Жаншаның тікелей тапсырмасымен алаштықтар, ақ казактар, большевиктер үштігі арасындағы саяси ахуалды барынша қырағылықпен қадағалады. Озғарды құқықтық жүйені басқара отырып, ондағы басқалар көп байқай бермейтін, байқаса да көш естіп, білетін маңызды ақпараттарды уелаят үкіметіне жедел хабарлап отырды.

Қарашаның ортасында Қызыл Армия бөлімдері бекініске келіп кірген бойда алаштықтардың Кеңес үкіметі жағына шығу қамына кіркісені белгілі. Нақ осы шешуші күндерде Б.Байтақұлы тартп полкі командирлерінің ұсынысымен Қызылқоғадасы Құнбатыс Алашорда үкіметімен екі арада келіссөз жүргізуге қатысты. Бірінші желтоқсанда басталған келіссөз нәтижесінде Қызыл Армия бөлімдері мен Алаш әскері бірлесіп, Қызылқоғадасы Елек қарсы корпусына екі жақтан бірдей соққы беруге келісті, мұндай келісімге келуге Б.Байтақұлы мәліметтерінің көп көмегі тиді.

Алайда, Алаш басшылығы мен Кеңес басшылығы арасындағы тонды жібіту оңай болмады. 10 желтоқсанда Қызылқоғадқа Қазақ земстволық және қалалық өзін-өзі басқару органы мен саяси қоғамдық ұйымдар өкілдерінен, сондай-ақ құрметті ақсақалдар мен молдалардың шұғыл кеңесі өткізілді. Шегінер жер жоқ, не Қазақ өлкесін автономиялық басқару арқылы жамыс істей бастаған жалпымемлекеттік заңнамалық мекемелерді тағдыр тараңына салып, қазақ халқының өз болашағын өзі тандауына тәуекел етуді немесе мүлдемді күрестен бас тартып, бір-бірімен бітіспейтін, қарама-қайшы екі саяси ағымның өбден шипеленесін саяси күресі жағдайында қорлау мен тонауға ұшыраған, қорғансыз қазақ халқын сақтап қалуды тандау. Қалыптасқан жағдай екінші тандауға тоқтатты. Кеңес шешімін Б.Байтақұлы мен Н.Қалменұлы 19 желтоқсанда Ойылдағы 3-Кавдивизияның штабына өкеліп тапсырды. Соның нәтижесінде ертесіне Түркістан майданының қолбасшысы М.Фрунзе Құнбатыс Алашорда Үкіметімен келіссөзді белсендірек жүргізуге бұйрық шығарды және В.Ленинге өзіне Алаш делегаттарының келгенін хабарлап, бұған ерекше мән берді. Өйткені Ойыл бекінісі, шын мәнінде, Доссор мен Мақаттың мұнай кәсіпшіліктеріне барар жолдағы аса маңызды стратегиялық бекініс еді. Ақтар да, қызылдар да бекіністі өз қолдарында ұстауға жанталады.

Бұған дейін де төңкеріс дауылы Ойыл үстінде кектене сірімінезденіп ұзақ соғып тұрып алды. Қызыл Армияда қатты соққы жеп, бытырай қаушып, қағарістеріп бекініске келіп тығылған казактар Деникин армиясына қосылып, қайта күшеюден үмітсіз де емес еді. Сондықтан аз-кем тыныштықты ой шақырып, қор жинап алуға арнауға тырысты. Өткен жылғы, Самарда Халелдің баяндамасын тыңдаған отырыста Кеңес өкілі Антонов «қазақтардың басты ерекшелігі — малының көптігі. Қазақтар — олар ет, жүн және тағы басқалары» деп «жаналық ашқан» еді, ақ казактар да Антоновтан қалысқан жоқ, тіпті асыл түсті. Астамшылың пен ашыну казактардың онсыз да қит етсе қылышын ала жүгіртіп мінезін одан өрі қоздырып жіберді.

Алайда, олар қатты қателескен еді. Оларға Ойыл даласы томаға-түйім, бұйығы мекендей көрінгенмен, қой-науында қақ жарылса сел боп қаптайтын ашудың тұнығып жатқанынан хабары жоқ-ты. Сол ашудың бір лепі Бегалы тұсынан лап етті. И.Құрманов пен С.А.Щербак казактар партизан отряды 1 қазанда, күзгі тәңердіе генерал Акулиннің казактарымен бетпе-бет келді. Бұл бітіспес жаулардың өбден ширғылып «не сен, не мен» дейтіндей шағындағы бетпе-беті еді. Сан жағынан да, қару жағынан да Акулин казактары партизандардан өлдеқайда басым болатын. Ойыл бекінісі генерал Толстов пен Акулиннің қашқан-жанған казактарының соңғы күштерін жинап, есе қайтаруға қайта жасакталған бес мыңдай әскерінің қолына түгелдей өтіп болған-ды. Әр жерде төңкерісшіл топтар ғана

бар, ал партизандық күрес әдісіне көшіп үлгерген Бегалы отрядының өзі бес жүз жауынгерге жетер-жетпестей еді. Дегенмен олар казактардың талаптарын орындамай, тіпті 29 мамырда пулеметін сүйретіп жеткен елу казакты екі офицерін өлтіріп, екеуін жаралап тырқырата қуып та тастаған-ды. Мамыр айы мен қазан айы аралығында ақ казактар Бегалыға он жеті рет шабуыл жасап, бөрінде де маңдайлары тасқа тигендей болып қайтқан-ды.

Қылышын қиғаштап, талай майдан-да қиулаған казактарға бой бермейтін бұл не қылған қуш?! Құртақандай ауылда, Ойыл көшелерін кезген «құзын құлақтар» жеткізгендей, шынында да төрт қорғанисы шебі қурылып, тоғыз жүздей қарулы әскер шоғырланған ба?! Іс жүзінде олай емес-ті. Ол Ойыл бекінісіндігерлерге листовкалар арқылы жалған ақпараттар таратқан Бегалы отрядының өзіндік бір тактикалық әрекеті болатын. Оны ойлап шығарған отряд жетекшілері С.А.Щербак пен И.Құрманов еді.

С.А.Щербак Бегалыға, яғни Ойыл оязының Преображенский болысына кездейсоқ келді. Ростовтың пошта бөлімінің революциялық комитетінің тапсырмасымен Ташкент теміржолының пошта бөліміне іс-сапармен шыққан байланысшы жолда ауыр тағдырға тап болды. Байланысшы мінген пойызға Жем станциясында бандылар шабуыл жасады. Қарақшылық қырғынның ортасынан қараңғылықты жамылып қашып шықты, сөйтіп Орынбор бағытын сұрай-сұрай Бегалыға жетті. Міне, осы жерде күнделікті ауыр жұмыста сіңірі созылып, еңесі түскен, өмірге ашу-ызасы қара қазандай қарапайым шаруалармен танысып, өз басындағы тағдырдың көшірмесін көрген, Ростовта төңкерісшіл іс-қимылға азды-көпті араласа қалған С.АЩербак, олардың өтінішіне бей-жай қарай алмады. Кейін партизан отрядын құруға негіз болған үйірмені ұйымдастыруға еріксіз араласып кетті.

Орысша-қазақша сауатты, Самара губерниясында мұғалімдік қызмет атқарып жүрген И.Құрмановтың кезекті еңбек демалысы белгілі маусым Жарлығынан кейінгі ел ішіне жайылған толқумен тұспа-тұс келді. Мемлекет болып, әскерін жасактамаған қазақтың басына тағы бір нұбаөт төніп, тораға қамалған арыстандай аласұрған күндерде, яғни 1916 жылғы 7 тамызда алаш зиялылары Орынбор қаласына жиналып не істейміз, мына түйыққа тірелген халқымызға қандай жол сілтейміз, — деп ақылдасты. Ө.Бөкейханұлының төрағалығымен өткен жиналыс он сегіз тармақтан тұратын қаулы қабылдады. Бірақ жиналыстың патша үкіметінің саясатына қарсы келмей, сонымен бірге бодандағы халықтың бас бостандығын қорғауда конституциялық құқығын пайдалану жөніндегі талабынан ештеңе шықпады. Қолдан келгені қара жұмысқа алынғандар арасында, сыртта тіл білмейтін ауыл адамдарына қамқор бола алатындардың болуына күш салды. Осындай адамдар қатарында И.Құрманов «мындықты» бастап Харьковке бет алды.

Одан Псков губерниясында болып, Петроград түбіне келіп тұрақтанды. Осы кезеңде Питер жұмысшыларының саяси үйірмелерімен жақындасты. Кейін В.Ленин өзінің ерекше құзыретімен Орынборда тағынан тайдырылған Уақытша үкіметтің комиссары Ө.Бөкейханұлын қызметінен босатып, оның орнына Кеңес үкіметінің Торғай облысындағы Төтенше комиссары етіп тағайындаған Ө.Жангелдинмен Петроградта, міне, осы кезеңде кездесті. 1917 жылғы 7 наурызда Петроград жұмысшы және солдат депутаттары кеңесінің отырысы Ө.Жангелдиннің қазақ даласындағы саяси жағдай туралы хабарын тыңдады. Ө.Жангелдин: «Сіздер, Ресейде, өз мұқтаждарыңызды айтып жатырсыздар, ал қазақ даласында тақтан құлатылған ІІ Николайдың генерал Лаврентьев басқарған жазалаушы отряды адам тегізсіз қылмысты әрекеттерін жалғасты қылды», — деп ашына сөйлеп, төтенше шара қолдануды өтінді. Отырысқа Әліпимен бірге Исламғали да қатысты.

Ресейдегі саяси жағдай, орыс жұмысшыларының төңкерісшіл көңіл-құлпы сонау шалғайдағы Ойыл даласынан келген И.Құрмановқа қатты әсер етті. Елге осындай жанын жүдеткен есвермен оралған ол мұндағы, әсіресе казактардың шектен тыс салған алым-салықтарынан, өденсіз іс- әрекеттерінен қаны кайнаған ауылдастарының жүректерінде не тілейтінін жақсы түсінді. Жақсы түсінді де, батыл іске кірісті. Партизандық күрестің оянуы осылай басталды.

Ойылға жалған ақпарат таратқан С.А.Щербак пен И.Құрманов Орынборға дереу өкіл шаптырып, ондағы Қызыл Армия бөлімдерінен көмек сұрады. 1919 жылғы 30 қыркүйекте, таңғы сағат сегізге бейтаныс барлаушы С.А.Щербакқа сүргіттеліп, мөр басылған конверт тапсырды. Онда: «С.А.Щербак жолдас, Сізге Орынбор бекініс ауданының тапсырмасымен әскери көмекке келдім. Сағат 12.00-де біздің штабта болуыңызды өтінімің, жолды хатты апарған барлаушы көрсетеді. Белгіміз: — «Кеңестер елі». 12.00 сағатта келмесеніз, кері қайтып кетеміз. 3-Түркістан дивизиясы 1-атты әскер бригадасының командирі Турчанинов», — деп жазылыпты. С.А.Щербак Турчаниновпен белгіленген уақытта кездесті. Кешкі 4 сағат 35 минутта 1-атты әскер бригадасы Бегалыға келіп кірді.

Дәл осы сағаттарда Ойыл бекінісінде генерал Акулин өзінің сенімді офицерлері басқарған екі мықты деген жігіттерінен әскер жасақтап, оны Бегалыға жөнелтуге өзірлеп жатты. «Осы тайрандағаны жетер. Щербак пен Құрмановты аяқ-қолын байлап,

тірілей алып келіндер», — деп тапсырды ақ казактар генералы.

Ертесіне, таң қызылында, казактардың Белов басқарған атты әскері боз даланың боз торғайына дейін дүр көтеріп Бегалыға апыр-топыр лап қойды. Дер кезінде әскери көмек келіп, шебін нықтап алған партизан отряды мұндай шабуылдан хабарсыз емес еді. Казактарға маңдайдан ғана емес, орай қарсы шабуылға шығып, олардың кері жолын кесіп тастады. Үш сағатқа созылған шайқас ұрыс тағдырын шешті. Казактардың жүздігі офицерлерімен қоса тұтқындалды, қоршаудан сытылып шыққандары жолшыбай атыса отырып, Ойылға шегінді.

Ішін тартқан саяси тектірес Ойыл даласын күзі суықтан бетер тітірентіп жіберді. Колчактың оңтүстік армиясын тізе бүктіргеннен кейін М.Фрунзе Түркістан майданының әскерін Түркістан мен Жетісуды азат етуге өзірледі. Алайда, Оралдың ақ казактары Орал мен Ақтөбе арасында жемтігінен айрылған дала бөрісіндей азу тістерін айқұштап шағын да, үлкен де топпен «тобықтарын қаната» жортып жүр еді де, Ойылдағы ақ казактар Қызыл Армияның жолын кескестеген осындай ызалы, айбарлы күштердің бірі болатын. Турчаниновтың 1-атты әскер бригадасы, С.Щербак пен И.Құрмановтың партизандар отрядының қолдауымен, 20 қазанда Ойылға төніп келді, бірақ ондағы әскери гарнизонды қарусыздандыруға күш жетпеді.

Орал даласын ақ казактардан тазарттайынша Түркістан майданына шығудың қиындығын жақсы түсінген В.Ленин Мәскеуден М.Фрунзеге оларды түре қуып, түбірімен құрту туралы арнайы тапсырма берді. Тапсырманың маңыздылығына орай, Қолбасшы республиканың революциялық әскери кеңесінен ақтардың қай жерде, қалай орналасқанын өуеден барлау үшін авиотүрлікті пайдалану жөнінде өтініш жасады. Сондай-ақ М.Фрунзе «Ойыл операциясына» қосымша әскери күш бөліп, бекіністі он күннен қалдырмай аул туралы 4 қарашада құпия бұйрыққа қол қойды.

«Ойыл операциясын» жүзеге асыруға 3-татар полкінің 3 батальоны мен батареясы, 8 атты әскер эскадроны, екі атты әскер жасағы, сондай-ақ С.Щербак пен И.Құрмановтың партизандар отряды қатысты. Бекініс белгіленген уақытта ақтардан тазарды. Кеңес Армиясы Орталық Мемлекеттік мұрағатында сақталған бір құжатта: «1919 жылғы 14 қарашада 19 сағатта құпия табан тірескен шайқастан кейін Турчианов жолдастың 1-атты әскер бригадасы бөлімдері мен отряд *(партизандар отрядын айтып отыр — С.Б.)* Ойыл бекінісін толықтай алды.

Ұрысқа қарсыластар жағынан: 1-желліл Орынбор полкі, 14-Орынбор полкі, 7-Орынбор полкі,

500 қылышты Алашорда отряды қатысты» деп жазылған (3.31).

Осындағы Алашорда отряды осы ұрысқа шынында қатысты ма, қатыс-са ықпылсы қандай болды? Осыдан он күн бұрын, М.Фрунзе Ойылды 14 қарашадан қалдырмай аул туралы бұйрыққа қол қойған күні, яғни 4 қарашада жаңағы бұйрықпен қатар Түркістан майданы Революциялық әскери кеңесі ОАК қазақ халқының өзін-өзі билеу құқығын ресми танып, қоныс және басқа да қолдау көрсеткені туралы қаулы қабылдады. Соның сөл ғана алдында РКФ-тің үкілетті өкілі Лежава-Мюрат Құнбатыс Алашорда басшыларын келіссөзге шақырды. «Сіз білетін боларсыз, Колчак тасталқаны шығып, Сібірге қашты. Орынбор майданы дейтін енді жоқ, біздің әскеріміз Түркістан Қызыл Армиясына қосылып, бірлесу ысы салауда. Орал казактарының Еділ жағалаған Деникин армиясына қосылу жөніндегі үміті кесілді. Картаға қарасаңызшы, Кавказда не болып жатыр, ағылшындар Бакуды тастап жатыр, Кавказ тауының Дербенттен Қара теңізге дейінгі бүкіл асуларын өзірбайжан, грузин үкіметтерінің қолында. Орал казактары, сіздермен бірге, темір құрсауда қалды. Бұдан өрі жауласудың реті жоқ. Келіссөз жүргізейік, Кеңес үкіметі рақымшылық жасауға өзір», — деді ол. Бірінші қазанда Жаншаға тағы да нақ осындай мазмұнда хат жолдап, онда: «Мархабатты тақсыр, азамат Жанша Досмұхамедов! Ұсынымызға тікелей Сізден жауап ала алмағанымыз өкінішті, Сіздің және сіздің жақтастарыңыздың өз өкілінің, тіпті болмағанда өз хат тасушыңыз арқылы бізбен байланыс орнатуыңыз өте қажет. Әскеріміз өңірді тазартқан сәтте жақтастарымызды біліп отыру және қандай да болсын кездейсоқтыққа ұшырап қалмау үшін олардан нақты деректер алу біз үшін ерекше маңызды. Біз сіздің өз орыңызда қалғаныңызды, өз қызметіңізді жалғастырып, бізге мүмкін болған қарудың берімен де қолдау көрсетуіңізді қалаймыз», — деп ағынан жарылуы тегін емес.

27 қазанда Әскери-Революциялық Комитет Түркістан майданы революциялық-әскери кеңесінің, Түркістан Ерекше комиссиясының және Бірінші армияның революциялық-әскери кеңесінің қатысуымен қазақ халқын біріктіру және оны кеңес өкіметі жағына шығару жөнінде арнайы қаулы қабылдады.

31 қазанда осы Комитет Түркістан майданына Орал және Торғай облыстарындағы алаш топтарына рақымшылық жариялау жөнінде өтініш жасады.

11 желтоқсанда, Бүкілодақтық Атқару Комитетінің 5 қарашадағы қаулысына сәйкес, Қазақ даласы облыстық атқару комитеті мен халық сотына саяси және қылмысты қылмыскерлерге рақымшылық жасау туралы жеделхат жолданды.

Міне, осының бөрі «Ойыл операциясы» қарсаңындағы тағдырлы шешімдер еді. Бүкіл алаш зиялылары сияқты, Ойыл уелаяты қайраткер-

лерінің де арманды мақсаты — бүкіл қазақтың басын қосу, бірігу еді. Тағы бір үміт оты жылытарады. Алашорда үкіметі атынан Жанша мен Халел Мәскеуде кеңес көсемдерімен осы мәселе бойынша келіссөз жүргізіп, соңы сиырқұйымшақтанып кеткен мәселе қайта жанданғандай болды. Осындай жағдайда Ойылдағы Алаш отряды санаулы күндерден соң қарсы шайқасқа шығып, бүкіл әскери корпу-сын тұтқындайтын жауымен бірлесе шайқасуы мүмкін бе?! Алаш зиялы-лары, сөз жүзінде казактармен одақтасудан бас тартқан жоқ, сонымен бірге революциялық күштердің де ымыралық ниетін өз мүддесіне пайдалану үшін өз өкілдерін жасырын байланысқа қосты.

Жалпы Ойыл уелаяты басшыларының казактармен «достығының» қандай болғанын осы күндерде Қазақ әскери комитетіне жолдаған хатынан-ақ көруге болады. «Мұндай саясаттың мәні мынада, бір жағынан казактармен қағаз жүзінде ресми келісім жасастық, екінші жағынан оларға мүмкіндігінше мардымсыз көмек көрсетуіге тырыстық. Айталық, Орал казактарымен ресми одақ құра отырып, өз күште-рімізді кеңес әскерімен шешуші шайқасқа қатыстырудан ылғи да жал-тардық. Ама!л құрыған кезде әскери-мізді көзге түсу үшін ұрысқа шығарға-нымызбен, сол өтінде өр-түрлі себептер-ді алға тартып, тылга тайкып кете-тін болдық. Казактар жерліктің жерде әскери жұмылдыру ісіне сан қайтара күш салғанымен оны жүзеге асыртқан жоқпыз, қағаз жүзінде көмектесуге уәде бергенмен, іс жүзінде сөзбұй-дамен уақыт өткіздік, өрі кеткенде жарамсыз арық-тұрақ аттарды бөл-гізіп, қираудың сөл-ақ алдындағы көлік құралдарын жинатқыздық немесе тірек нүктелерінде қолдан көрінуе төртіпсіздік жасалынды.

Тұрғылықты халыққа мұндай саясаттың айтарлықтай көмегі тиді. Олар казактардың дәреке, аяусыз күш көрсетуінен көбіне-көп аман қалды, сонымен бірге аумағына кеңес әскерлерін орналастыру мүмкіндігінен айрылған жоқ», — деп жазды Құнбатыс Алашорда басшылары. Алаш зиялыларының мұндай устанымы ақтардың да, қызылдардың да басын аз қатырмаса керек, атаман Дутов 1918 жылғы 31 желтоқсанда Жоғарғы Билеуші — Колчакқа жолдаған жедел-хатында Ойыл уелаятындағы саяси жағдайды, Жанша мен Халел Досмұхамедұлдары мен Ф.Әлібекулы, И.Құрманов топтары арасындағы айтыс-тартысты өзіне талдай келіп, бұларды түсініп басқарудың бірден-бір жолы уелаят ояздарына Бүкіл-ресейлік үкіметтен комиссарлар тағайындау керек деп шорт кесті.

Уелаят бастылары езілген, соның кесірінен еңсесі түсіп түлкібұлаңға салған қауқарсыз көңіл-күйден мүл-дем аулақ, терең білім, іскерлік бай-лөтіммен, саяси додада елдік мүддені қорғай алатын шешендігімен, айна-лып келгенде жүректі, қайсарлығымен қоғам, мемлекет қайраткері деңгейіне көтеріле алған, XX ғасырдың бас кезіндегі шын мәнідегі тарихи тұлға-лар еді. Сондықтан, революция көсемдері де, сол революцияның қас дұшпаны — Сібір үкіметі де олармен санасып. Тіпті Бас Қолбасшы мен Закаспий облысы әскерлерінің қол-басшысы жанындағы Ерекше тапсыр-малар орындайтын шенеунік Петр Егоровичнің «Далалық өлке тағдыр талайына орай соғыс алаңына тартылабыдықтан, ондағы Ерекше кеңес қабылдаған азаматтық басқару төртібін өзгертудің қажеті жоқ. Алайда, осы төртіпті дұрыс және беделді түрде жүзеге асыру, сондай-ақ Далалық өлкені уақытша басқару туралы ереженің өзің жерліктің жерде өзірлеу үшін қазірдің өзінде танылған, өкілеттіктерге ые болған қазақ қайрат-керлері мен орыс өкіметі өкілдерінен, әскери, ішкі істер, әділет, жер, сауда-саттық пен өнеркәсіп, қаржы, мемле-кеттік басқару органдары мен земс-тволық және қалалық басқармалар өкілдерінен дереу комиссия құру керек.

Азаматтардың құқықтарын онан да, солдан да қыспаққа алып, шектейтін ең қатал уақытша заң ең алдымен тек күш көрсетушілердің өзіне қатты қауіп төндірui мүмкін, сондықтан ол Далалық өлкеде ауырталпық түсірмей қабылданып, жүзеге асырылуы тиіс» деп сақтана ұсыныс жасауы уелаят-тағы Уақытша үкіметтің қаншалықты салмақты болғанынан хабар берген-ді (100).

Өмір сүруінің соңғы сағаттарының өзінде Құнбатыс Алашорда 1917 жылғы желтоқсанда Жалпықазақ съезі белгіленген негізгі қағдалардан айныған жоқ. Жаңағы ең соңғы шешу-ші шешім қабылдаған 1919 жылғы 10 желтоқсандағы жиынында тағы да сол өмірлік екі мәселенің елдік мүдддеге шешілуіне, біріншіден, жалпы мемле-кеттік заңнамалық мекеменің бола-шағын қазірдің өзінде түр-мазмұны айқындала бастаған Қазақ өлкесін автономиялық басқару ісімен үйлес-тіру үшін қазақ халқының өзін-өзі бас-қаруын нақты жүзеге асыруға, екін-шіден, мейлінше жауыққан екі ағым-ның өбден ұшыққан саяси күресі жа-ғдайында қорғансыз қазақ халқын зорлық-зомбылық пен күйреп-күйзе-луден қорғауға бар күшін салды.

Демек, уелаят басшыларын үй іші-нен үй тігуге ұмтылып, сепаратистік бағыт ұстанды деп те, таптық күрестің табиятына орай өз халқының көқа-расы үйлеспейтін тобына қарсы кешірімсіз қарулы жорық ұйымда-стырды деп те біржақты бағалаудың еш жөні жоқ.

Иә, ақтармен ауыз жаласты деп большевиктер Алаш қайраткерлерін, ұйысып отырған ұлтымызды бай, кедей деп жікке бөліп, ірікті салдын, ділі мен дінінен айырдың деп алаш-тықтар большевиктерді аймыз қанған-ша айыптады. Бозғылт тұманы бір ашылмай қойған сур заманның кезекті сұрқылтайы кезеңінде дүние есігін ашып, күпті қазақтың текке күпіндеген түрінен қатып шошыған Абайша айт-қанда «заманға күйлегенді заманның нанша илейтінгі» көрегендігінен түсін-ген қазақ зиялыларының сол түнектің өр жағынан сөуле іздеп аласурының, «қасқыр боп күғанды түзге боп шалудың» әрекеті еді бұл.

Сұрқылтайдың аты сұрқылтай, сұмдық таңбасын баспай қоймайды,

тектіліктің аты тектілік, «тебінгісің терге шірітіп», дүние бақытынан төберкісз қалса да тектілігің жасамай қоймайды. Казактар Оралдан боль-шевиктерді түре қуып, атып-асып жат-қан қанжоса күндерде қазақтың асыл азаматтарының бірі Бақытжан Қара-тайұлы казактардың қолына түсті. Әбілқайыр сынды тектінің туяғына, ұлағат тұтар ұстазына өлім жазасы-ның кесілуі Жаншаға қатты ауыр тиді. Сол кездегі саяси устанымына адал болса одақтасы — казактардың ығына жығылуы керек-ақ еді. Бірақ саясатты белгілі бір күштің жасайтынын жақсы білетін, ал ұлтын сүйген тұлға саясат-тын қандайынан болсын жоғары тұратынын пір тұтып қалыптасқан Жанша сол саяси устанымы талап еткен ағысқа қарсы жүзді.

Бақытжанды қорғап, казактармен ашық сөйлесу ұстазын да, өзін де өлімге байлап берумен бірдей еді. Сондықтан сырға берік ескі танысы, казактардың әскери үкіметінің беделді дәрігері А.Генкеге салмақ салды. Генке «Б.Қаратаев жасы келген адам, эптапен айдауды денсаулығы көтер-мейді» деген дәрігерлік анықтамамен оны өлімнен қорғап қалды. Б.Қаратай-ұлымен бірге өлім жазасына кесілген отыз жеті адам Лбищенскіге айдалып, сонда атылды. Жанша белгілі боль-шевик Мөңдігерей Ипмағамбетұлын жеке қабылдап, қорғап қалу шарала-рын іздестірді, бірақ үлгере алмады.

Ө.Әйтиев сөйтілып үлгерген еді, казактар оның өйелін өкеп қамады. Жанша тағы да араға түсіп, «Бұл не, енді қатындармен соғысатын болған-быз ба?», — деп ашу шақырып, оны қамаудан босатып, үйіне жеткізіп тастады. Устанған саяси бағыттары-ның бір-біріне қарама-қарсылығына қарамастан Б.Қаратайұлы да, А.Байтұрсынұлы мен Ө.Әйтиев те, нақ сондай кейбір революция сарбаздары да бір-бірлеріне осындай баталдық-пен сан қайтара араша түсті. Өкінішке орай, таптық күрестің өбден саясат-тандырылғаны сондай, алаш зиялы-ларының бұл әрекеттеріне мән беріл-меді, ұлт- жандылық көңіл-күй аяқ астында тапталып, тіпті ол жағымсыз сипатта бағаланды.

Кейінгі белгілі отыз жетінің ита-лардағы қуғын-сүргін кезінде И.Ста-линнің қасындағы оның үзеңгілес серіктерінің көрінуе әділетсіздікпен қамауға алынған өз бауырларын туралы бір ауыз сөз айтуға батылдары жетпеген. Бүкілодақтық староста М.Калинин, большевиктер көсемінің қағы бір ең жақын серіктерінің бірі В.Молотов өз өйелдерін жазықсыз жапа шегуден қорғап қала алмаған. Сол кезде қылышынан қан тамып тұрған ақ казактар сталиндік жазалау-шылардан иманды ма еді?! Ең бір қиын-қыстау күндерде қара бастарын бөйгеге тігіп, қарсы майдандағы ұлтына берілген қандастарына қамқор болған жаңағы азаматтарды асыл ер едсе болмас па?!

Тектіліктің тағы бір көрінісі, ең соңғы күндеріне дейін уелаят басшылары саяси күштердің қайсысымен болсын тең дәрежеде келіссөз жүргізе білді. «Бұратана халық» атауымен қарғы-ба

«БІЛІМДІ ҰЛТ – ТҰРАҚТЫ ДАМУ КЕПІЛІ»

Білім беру ұйымдарындағы оқу процесі екінші жыл пандемия жағдайында өтуде. Шектеу шараларына байланысты оқушылардың білімінде туындаған олқылықтардың орнын толықтыру өзекті міндетке айналды. Өрбір педагогқа шөкірттерінің білімін толықтыру бойынша арнайы жұмысты ойластыру және тиімді жүргізу қажет болып отыр.

Биылғы оқу жылының ерекшеліктерінің бірі—А.Байтұрсынновтың әдістемесі негізінде өзірленген «Әліппе» мен «Букварь» пәндерінің қайтарылуы. Бұл идея былтырғы тамыз конференциясында айтылған болатын. Бірінші қыркүйек күні мектеп табалдырығын алғаш аттаған бүлдіршіндерге салтанатты түрде «Әліппе» және «Букварь» оқулықтары табыс етілді.

Мұғалімнің жүктемесі 18-ден 16 сағатқа азайтылды. Сабақ ұзақтығы 45 минутқа қайтарылды. Білім алушылардың оқу жүктемесі төмендетілді. Білім беру ұйымдарына қысқартылған оқу жүктемесі мен Үлгілік оқу жоспарларын таңдау мүмкіндігі артты. Өткен оқу жылында оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу жоспарларымен жеті жүз мектеп жұмыс жүргізіп, тәжірибе жинақтады. Осылайша мектептердің академиялық таңдау еркіндігі артты.

«Жаһандық құзыреттіліктер» таңдау курсын енгізу оқушыларымыздың бойында қазіргі қоғамның талаптарына сай білім мен дағдыларды қалыптастыруға мүмкіндік береді. Биылғы оқу жылында еліміздің мектептері Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 30 жылдығын, ағартушы-ұстазымыз Ы.Алтынсариннің 180 жылдығын атап өтеді. Көрнекті педагогтің мұралары мен өсиеттері бүгінгі күнге дейін құндылығын жоғалтпады.

Күнде тәнертеңгісін сабақ басталар алдында мектеп директорының оқушыларды қарсы алатын жақсы дәстүрі ұсынылып отыр.

Ең басты міндеттеріміздің бірі – оқушының білім алуы мен дамып-өсуіне қолайлы және қауіпсіз жағдай жасау. Өркениеттің өлшемде ме, мемлекеттің келешегі де қашанда қоғамдағы білім деңгейіне тәуелді. Бұл орайда, Ахмет Байтұрсынұлының «Мектептің жаны - мұғалім. Мұғалім қандай болса, мектеп сондай болмақ» деген сөзі еске түседі. Осы бір аталы ұғым біз үшін өрқашанда басты ұстаным болуы шарт» дегім келеді. Біздің елімізде педагог мәртебесін көтеру үшін кешенді шаралар ұйымдастырылып келеді. Педагог мәртебесі туралы заңның қабылдануы, Педагогтарымыздың жалақысының бірнеше есеге көбеюі осы қамқорлықтың бір ғана көрінісі. Бұл солай болуы да тиіс. Себебі ұрпақ білімі үшін жұмсалар қаржы мен қайрат - ең қайтарымсы мол, қайырымсы кең игі шара екені белгілі. «Сөз жоқ, егер мұғалім өз бойындағы жақсы қасиеттер мен шөкірттеріне деген сүйіспеншілікті біріктіре алса, ол - кемел ұстаз. Ойыл ауданының білім бөліміне қарасты 23 мектеп, 7 балабақша 2 қосымша білім беру ұйымы бар.

МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ Ойыл аудандық білім бөліміне қарасты 22 мектепке дейінгі білім беру ұйымдары бар. Оның ішінде, 7 балабақша, 5 мектеп балабақша, 10 шағын орталық, 22 Мектепке дейінгі ұйым-да барлығы 923 бала тәрбиеленеді, ол 83,8% құрайды. 3-6 жас аралығында балалар 100% оқу – біліммен қамтылып отыр., 1-3 жастағы балалар 72,3 пайызға балабақшалармен қамтылған.

Қазіргі таңда пандемиялық жағдайға байланысты балабақшада кезекші топтар жұмыс жасайды. Кезекші топта 15 тәрбиеленушіден қабылданады. Ақтөбе облысының бас санитарлық дерігерінің қаулысы бойынша 1 қыркүйектен бастап балабақша қызметкерлері 100 пайыз екпе алған жағдайда шаттақты режимге ауыстырылып, өр топта 25 балаға дейін толтыруға мүмкіндік бар. Барлық мектепке дейінгі ұйымда «Ашық кз» бағдарламасы орналастырылған. Балабақшалар жаңа оқу жылына дайын, бері ағымдағы жөндеуден өтті.

Балабақшалардың материалдық базасын толықтыру мақсатында «Жеті ойыншық» бағдарламасы аясында 5220,0 мың теңге қаражат бөлініп, облыс бойынша құрылған кестемен қыркүйек айында жүзеге асырылады.

Ойыл ауданы бойынша мектепке дейінгі білім беруді қамтамасыз ететін балабақшадағы педагог саны – 105, мектеп жанындағы шағын орталық-

тағы тәрбиешілер саны – 14, мектеп-алды даярлық сыныптардағы тәрбиешілер саны – 27.

ЖАЛПЫ ОРТА БІЛІМ Ойыл ауданының білім бөліміне қарасты 13 орта мектеп, 7 негізгі мектеп, 3 бастауыш мектеп бар. 2020 – 2021 оқу жылын ауданымыздың білім беру ұйымдары 3389 оқушымен аяқтады. 2021 – 2022 оқу жылында болжаммен 3394 оқушы оқиды деп жоспарлануда. өсім 5 бала. Маңызды өсім емес.

2020-2021 оқу жылында мектеп бітірген түлек саны-191оқушы. 2020 – 2021 оқу жылында 11 сыныптар бойынша 39 оқушы «Алтын белгі», 9 оқушы «үздік аттестат» иегері атанды. Мемлекеттік гранттың нәтижесімен Ойыл ауданының білім бөліміне қарасты бітірген 191 оқушының 81 оқушысы мемлекеттік грант иегері атанды. Мектеп түлектерінің грантқа түсу үлесі жоғары мектептер - Ж. Жүсібалиев атындағы Ойыл қазақ орта мектебі-13, Ойыл қазақ орта мектебі-16 оқушы, Ш. Бекмұхамбетова атындағы мектеп-гимназия 13 оқушы. Ө. Дербісалин атындағы Саралжын Орта мектебі-8 оқушы, Құрман ОМ-5 оқушы.

2020-2021 оқу жылында 9 сыныпты 291 оқушы аяқтап, 3 оқушы денсаулықтарына байланысты 10 сыныпты жалғастыра алмайды, 113 оқушы колледждерге оқуға түсу үшін құжаттарын тапсырып отыр. Біздің білім беру ұйымдарымыз жоғары сыныптардағы сапалы білім , кәсіби бағдар беру мәселелеріне қатысты жұмыстарды жоспарлы ұйымдастырулары керек.

Аудан бойынша 2020-2021 оқу жылының қорытындысы білім сапасы -59,5 пайызды құрап отыр. Бұл көрсеткіштің басым бөлігін бастауыш сыныптардың үздік оқушылары құрайтынын ескеруіміз қажет. Өткен жылмен салыстырғанда өсім +2,1пайыз.

1- СЫНЫПҚА ҚАБЫЛДАУ БОЙЫНША ЖҮРГІЗІЛГЕН ЖҰМЫС-ТАР

Ойыл ауданы бойынша орта білім беру ұйымдарында жаңа 2021-2022 оқу жылында 3394 оқушы білім алады деп жоспарлануда. 1 сыныпқа порталы арқылы 361 оқушының ата-аналары тарапынан өтініш беріліп, eaktohe.kz платформасы арқылы қабылданды.

ТАСЫМАЛ ЖӘНЕ МЕКТЕП ЖАНИНДАҒЫ ИНТЕРНАТТАР Ойыл ауданы бойынша мектебі жоқ елді-мекен – Қоңырат елді мекені. Қоңырат елді мекенінде мектеп жасындағы 2 оқушы бар. Ол оқушылар Ө.Дербісалин атындағы Саралжын орта мектебінде оқиды.

Аудан бойынша 4 мектеп жанындағы интернат бар. Қазіргі таңда 4 интернатқа 75 оқушы орналас-тырылып, білім алады деп күтілуде.

ЖЕКЕЛЕГЕН САНАТТАҒЫ ОҚУ-ШЫЛАРДЫҢ ЫСТЫҚ ТАМАҚПЕН ҚАМТЫЛУЫ ЖӘНЕ МЕКТЕП ОҚУ ҚҰРАЛДАРМЕН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

Аудан бойынша 23 жалпы білім беретін мектептердегі 422 білім алушылар мен тәрбиеленушілер жекелеген санаттарына сәйкес, тегін ыстық тамақпен қамтылады деп жоспарлануда. Қазіргі уақытта, жалпы білім беретін мектептердегі білім алушылар мен тәрбиеленушілерді жекелеген санаттарына сәйкес, тегін ыстық тамақпен қамтамасыз ету қызметі үшін мемлекеттік порталда осы айда конкурс жарияланатын болады.

Азық түлікке мемлекеттік порталда конкурс жарияланды. 1 балаға шаққандағы тамақтың 1 күндік нормасы 507 теңгеден ас мөзірімен бекітілді. Жекелеген санаттарына сәйкес 422 оқушыға 22 000 теңгеге өздерінің өтініші негізінде мектеп формасы, спорттық киім, спорттық аяқ-киімі сатып алу үшін, 8 млн теңге мектеп оқу құралдарын сатып алу үшін мемлекеттік порталда конкурс нәтижесі бойынша келісім шарт жасалып, қазіргі таңда білім беру ұйымдарына толық таратылды.

ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ Ойыл ауданында қосымша білім беруді жүзеге асыратын Ойыл балалар музыка мектебі мен Ойыл аудандық оқушылар үйі бар. Бұл мектептердегі бала саны -1216. Педагог саны –24. 2021-2022 оқу жылында қосымша білім беру ұйымдарының желісін кеңейту мақсатында заманауи автомобильде, сазсырнай, тб үйірмелер ашу жоспарланып, қосымша бірліктерге білім басқармасына сұраныстар берілді.

Қосымша білім беру ұйымдарында

балалардың денсаулығы мен қауіпсіздігі үшін барлық жағдайлар жасалынаын, бейнебақылау жүкесі, турникет, санитарзерлер мен кілемшелермен қамтамасыз етілген.

Қосымша білім беру педагогтары республикалық, халықаралық сайыстардан жүлделі орындар алды. Олардың жетекшілері Назгул Төрешова, Ұлпан Сапарова, Әлия Таңатарова, Бекзат Әліпқалиев, Рая Базарова сынды педагогтарды атап өтуге болады. Жақында ғана облыс көлемінде ерекше ықыласпен қабыл алынған облысымыздың үздік қолөнер шеберлерінің туындылары жинақталған «Алтын тұмар» энциклопедиясы жарық көрді. Ол жинақта біздің ауданымыздың 9 педагогының жұмысы іріктеліп енгізілді.

ДАРЫНДЫ ОҚУШЫЛАРМЕН ЖҰМЫС

Жыл сайын оқушылардың ғылыми – шығармашылық мүмкіндіктерін қалыптастыру, ғылымға деген қызығушылықтарын дамыту мақсатында атқарылған жұмыстар нәтижесінде жаңа серпілістер байқалуда. Дарынды балалармен жүргізілген жұмыс нәтижесі ауданымызда сапалық тұрғыдан өсіп келеді. Оған дәлел, биылғы оқу жылында республикалық «Менің Отаным» - менің бастамам» шығармашылық байқауында «Қазақстанның жеті кереметі» номинациясы бойынша Ойыл қазақ орта мектебінің 9-сынып оқушысы Олжас Жердемов жүлделі І орынға ие болып, сыйлыққа смартфон жеңіп алды. Ш.Бекмұхамбетова атындағы мектеп-гимназиясының 6-сынып оқушысы Әлихан Балтайбаев республикалық «Зерде» ғылыми жобасында жүлделі ІІІ орынды иеленді. Облыстық пәндік олимпиададан 4 оқушы жүлдегер атанып, 7 оқушы мақтау қағазына ие болды. Оқушылардың интеллектуалды және шығармашылық қабілеттерін айқындайтын олимпиадалар мен шығармашылық байқаулардан 130 оқушы өз білімдерін көрсетті. Бұл көрсеткіштер - ұстаздарымыздың жыл бойы атқарған ерең еңбегінің нәтижесі. Ұжымда еріпестерінің тың идеялар бастап, заманауи әдістермен қаруландырып, жандандырып жүретін, оқушыларын мақтау сөздерімен «марапатталп», қанат бітіріп отыратын үздік педагогтарымыз аз емес. Ұрпақ тәрбиесіндегі ұлы тұлға саналатын ұстазға алғырлық, дарындылық пен даналық, жан-жақтылық жарасады. 2021-2022 оқу жылының қорытындысы бойынша облыстық тамыз кеңесінде Құрман орта мектебінің қазақ тілі мен өдебиеті пөнінің мұғалімі Жәні Сәбит Есіркепұлы Ы. Алтынсарин атындағы медальмен, Раушанова Орынгүл Масқатқызы Облыс өкімінің 100 мың теңге ақшалай сыйақысымен марапатталды. Облыстық білім беру ұйымдары арасында өткен «Үздік білім беру ұйымы» сайысының жеңімпазы атанған Ш. Бекмұхамбетова атындағы мектеп гимназия 7 млн теңге ақшалай қолдаумен марапатталып аудан мерейін облысымызда қорғады.

ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ

Ауданда білім алуға ерекше қажеттіліктері бар **109** бала тәрбиеленеді.

Ерекше балалардың біліммен қамтылуы:

- жалпы балабақшаларда **9** тәрбиеленуші;
- жалпы білім беру мектептерде **58** бала;
- **17** бала үйден оқуға жолданған Ерекше балаларға түзетім көмекті келесі ұйымдар көрсетеді:
- психологиялық-педагогикалық түзеу кабинеті - **54** бала;
- Білім алуға ерекше қажеттіліктері бар 6 жасқа дейінгі бала саны – **30**, оның **9 бала балабақшада, 7 бала мектеп алды даярлық сыныбында, 2 бастауыш сыныпта, 12 бала үйде.**

Ойыл қазақ орта мектебінен инклюзивті білім алатын оқушыларға арналған ресурстық кабинет жұмыс жасауда. Үйлестіруші, логопед, дефектологтар жұмыстануда.

БАЛА ҚҰҚЫҒЫНЫҢ ҚОРҒАЛУЫ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ҚОЛДАУ

Аудандық білім бөліміне қарасты ведомстволық білім беру ұйымдарында қорғаншылық және қамқоршылық органдарының көмелетке толмағандардың, жетім балалардың, қамқоршылардың қамқорлығынсыз қалған балалардың құқықтарын қорғау жөніндегі жұмыстар оқушылардың өзін-өзі қорғау және экстремалды жағдайларда оңтайлы жүріп-туру дағдыларын қалыптастыру мақсатында арнайы жұмыстар ұйымдастырылуда.Білім бөлімі бойынша 8 қамқорлықтағы бала, 1 патронат

тәрбиесіндегі бала бар. Жетім балалар мен ата-аналарының қамқорлығынсыз қалған балалардың тұрғын үй құқығын қамтамасыз ету бойынша шаралар қабылдау мақсатында тәрбиеленушілерінің атына тұрғын үйді бекіту мен сақтау үшін тұрғын үй заңдарына сәйкес аталған статустағы

5 балаға тұрғын үй беріліп, 4-еуі тұрғын үй кезегіне қойылды.Қиын өмір жағдайындағы көмелетке толмағандардың құқықтарын қорғауды қамтамасыз ету, сөтсіз отбасыларда тұрып жатқан көмелетке толмағандарға жағдай жасау, балалар арасындағы суицидтің мінез-құлық проблемалары, сондай-ақ жалпы білім беретін мектеп оқушыларын сапалы және теңгерімді тамақпен қамтамасыз ету мәселелері жоспарға қойылды. Балалардың тәрбиеленуі мен білім алуында қолайсыз жағдайлар туындамас үшін, патронат тәрбиешілердің ебегіне аяқ төлеу, жетім балалардың өздеріне тиесілі жәрдемақыларды, және басқа да әлеуметтік төлемәкіларды уақытымен берілуі қадағаланып отыр.

МЕКТЕПKE ЖОЛ

Ойыл ауданы бойынша«Мектепке жол» дәстүрлі жалпыреспубликалық қайырымдылық акциясы өткізіліп, 30 мекемеге ұсыныс хат жіберіліп, демеушілер белсенді түрде қайырымдылық акциясына атсалысты. 28 мемлекеттік мекеме қызметкерлері демеушілік көрсетті. «Қазхром» трансұлттық компаниясы акционерлік қоғамы 10 оқушыға демеушілік көрсетіп, мектеп формалары мен оқу құралдарын, өр оқушыға планшет алып берді.

Биылғы өткізіліп жатқан акция «Менің Атамекенім» Қоғамдық Бірлес-тігі арасында мұқтаж отбасыларға көмек жинау туралы жасалған келісім аясында жыл сайынғы «Мектепке жол» қайырымдылық акциясы арқылы жыл бойғы форматқа көшірілген болатын..

Акцияның мақсаты – аз қамтылған, көп балалы отбасылардан шыққан, жетім және ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалар ішінен жаңа оқу жылына дайындық кезеңінде және әлеуметтік себептер бойынша бала-лардың мектепке бармауының алдын алу үшін материалдық көмек көрсету.Қайырымдылықты қажет ететін, көмекке мұқтаж балаларға көмектесу, сауабы мол іске атсалысу – өрбір саналы азаматтың парызы екендігін дәлелдеген Ойыл ауданының азамат-тары, жеке кәсіпкерлер көмекке мұқтаж 80 оқушы қазіргі таңда(мектеп, спорттық форма, аяқ киім, оқу құрал-дары түрінде) көмек алып, бюджеттен тыс 4 млн. қаражатқа көмек берілді.

Демеушілік және қолдау шаралары 2020-2021 оқу жылы барысында мктептерімізге түлектер мен жекеле-ген азаматтардың қолдау шаралары үнемі ұйымдастырылып отырды. Олардың ішінде Сапақжел орта мектебіне 1996 ж түлектер-350 мың, мектеп ұжымы-200мың, 2021 жылғы түлектер-20 мың теңгеге демеушілік жаса-ды. Жақсыбайкөл негізгі мектебінің педагогтары Ж. Шауғенов пен Т. Байқуатов 300 мың теңгенің мұзика аппаратурасын, Ш. Бекмұхамбетова атындағы МГ түлегі Ж. Утегенов 150 мың тг, Құрман ОМ 2001 жылғы түлектері 400мың, Ойыл қазақ орта мектебінің 1981. 2005,2006 жылғы түлектері 432 мың, Ш. Бөрсиев атындағы ОМ түлек-тері 2001 ж түлектері 447мың, Саға

мектеп балабақшасының 2001 жылғы түлектері 220 мың теңге т.б. мектеп-тердің барлығының жалпы жиыны 5 млн теңгеге білім беру ұйымдарына демеушілік көрсетілді.

2021-2022 оқу жылында бірінші сыныпқа баратын 360 оқушыға «Анвар» ЖШС, облыстық масхиат депутаты Салфиков Талғат Маратұлы 2 млн. 81 мың теңгеге сөмкесімен мектеп жиынтығын сыйға тартып отыр.

КАДРЛЫҚ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

Аудан бойынша 817 педагог білім беру ұйымдарында қызмет жасайды, оның ішінде мектепке дейінгі ұйым - 73педагог, жалпы орта білім беру ұйымдары – 716 педагог, қосымша білім беру ұйымында-26.**Кіші қыз-меткер саны-688. Жалпы білім беретін мектеп педагогтарының 81% жоғары білімді, жоғары санат-**

күйекте келеді.

Мемлекеттік сатып алу тәртібімен 16 баспамен келісімге отырылды. Оқулықтар алу үшін 48 млн тг қарас-тырылып игерілді. 20 тамызға жеткі-зіліп, оқушыларға таратылды.

КҮРДЕЛІ ЖӨНДЕУ

Маусым айының 2 күні Ойыл ауданының білім бөліміне қарасты Қарасу НМ 7665,8 мың теңгеге, Теректі НМ 11204,7 мың теңгеге, барлығы 18870,4 мың тг. облыстық бюджеттен ағым-дағы жөндеуге қаражат қаралды.

ЖАЗҒЫ ДЕМАЛЫСПЕН ҚАМТУ

2020-2021 оқу жылының қорытын-дысы бойынша жазғы демалыспен 1 маусым мен 1 шілде аралығында мек-теп жанындағы ойын алаңдарымен 2105 бала қамтылды. Бұл жалпы оқушы контингентінің 65 пайызын құрайды. 15 маусым мен 20 шілде аралығында қала сыртындағы жазғы

тылар үлесі – 49,7 %. Жаңартылған білім беру мазмұны бойынша курстан өткен педагог - 692(96%).

Қазіргі таңда жаңа жүйе бойынша аттестаттаудан өткен **365 педагогтың** жалақылары көтерілді. Ол педагог-тарымыздың 52 пайызын құрайды.

Ақпан айынан бастап еліміздегі індетті ауыздықтау мақсатында жүргізіліп жатқан екпені 817 педагогтың 608-і, 688 қызметкердің 602-сі алып отыр. Дәрігермен босатылғандары - 283. Бастартқан-7 білім беру ұйым-дарының қызметкерлері бар. 16 тамыздан бастап педагогтар арнайы қойылған кесте бойынша міндетті медициналық тексерістен өтіп жатыр. Барлық мектепте ашық қосымшасы ілінген. Білім беру ұйымына кіргізу санитарлық талаптарға сәйкес шек-телген.

Педагог кадрлармен қамтамасыз ету бойынша Ш. Бекмұхамбетова атындағы мектеп гимназиясының орыс класының бастауыш сыныбы және қарой мектеп балабақшасы мен Соркөл орта мектебінің химия пөнінің мұғалімдері.

Білім беру ұйымдарындағы тәрбиеленушілердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету жұмыстары ұдайы бақылауда. Барлық балабақшалар мен мектеп-тер, қосымша білім беру ұйымдары бейнебақылаумен қамтамасыз етіл-ген. Жылы дәретханалар мен турни-кеттер, жекелеген мектептерде бала-лардың жеке жөшіктері де жасақ-талды. 2021-2022 оқу жылында жос-парға қойылған 4 мектепте (Құрман Ом, Ж. Жүсібалиев атындағы ОМ, Сапақжел ОМ, Қарай МББ.) модерни-зациялау жұмыстары аяқталып қал-ды. Бұл жаңғырту жұмыстарына облыстық бюджеттен 58. 491 мың теңгенің жұмыстары жасалуда. Жұмыс көлемі безендіру және мектеп жиназдарын жаңарту.

Жаңа 2021 жыл басынан бері білім беру ұйымдарына 149500 теңгеге 50 дана тепловизор, 31746 теңгеге 2200 медициналық маска, 200 000 теңгеге 500 л залалсыздандыру сұйықтығы, Сұйық сабынның мөлшерлегіші-100 шт, залалсыздандыру кілемшесі-70 шт сатып алынып таратылды. 3426080 теңгеге 7 комплект турникет сатып алынды.

Жылу маусымына дайындық жұмыстары уақытылы жүргізілуде. Мемлекеттік сатып алу арқылы жеңім-паз болып табылған «Алтын Мұнай» ЖШС қатты отын көмірдің 895 тонна-сын түсіріп қойды. Жалпы қажеттілік 3007 тонна. Дизель отынына қажет-тілік 165,3 тонна. Жаңа оқу жылы қарсаңында дизель отынымен жылы-тылатын мектептерге 148,5 тонна мемлекеттік сатып алу арқылы ұйым-дастырылды. Жеңімпаз «Алтын Мұнай ЛТД» ЖШС ұтып алды. Қалған 16,8 тонна баға өсуіне байланысты қосымша қаражат сұралып, жылу маусымына дейін кеткізіледі.

Әлеуметтік аз қамтылған отбасы, жекелеген санаттағы тәрбиелену-шілерге берілетін бір жолғы әлеумет-тік пакет 422 балаға мектеп құралдары берілді. Киімдері сатып алу ереже-сінің мерзімдеріне байланысты қыр-

сауықтыру лагерінде жекелеген санаттағы 200 бала демалды. Мемле-кеттік сатып алу арқылы жеңімпаз «Көкжар-Бөйтерек» туристік фир-масы. Бұл демалыс шарасына 5 млн теңге бөлініп, игерілді. Жазғы «Жасыл ел» маусымдық жұмыспен 80 бала қамту жоспарланды. Спартак жеке қожалығында Кемер ауылының 10-11 сыныбының 20 оқушысы маусымдық жұмыспен қамтылды. Республикалық маңызы бар балалардың сауықтыру лагерімен карантин жағдайына байланысты мүмкін болған жоқ. 2 қыркүйек «Қапшағай -Балдәурен» лагеріне 9 баланы демалуға жіберу жоспарланып отыр.

Жаңа оқу жылында алдымыздағы мақсат-міндеттер:

- Білім алушылардың біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыру.
- Үлгерімі төмен оқушылармен жеке жұмыс жүргізуді жетілдіру;
- 5-11сынып оқушыларының функ-ционалдық сауаттылығын арттыру және ерте кәсіптік бағдар беру жұмыстарын ұйымдастыру.
- Оқушудың өр түрлі форматтарына (дәстүрлі, аралас, қашықтан) мектеп-тердің дайындығын қамтамасыз ету.
- Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларды бағалау;
- Инклюзивті орта мәдениетін қалыптастыру;
- «Оқуға құштар мектеп», «Ұшқыр ой алаңы», «Өзін-өзі басқару күні», «Мек-теп театры» жобаларының жұмысын жандандыру;
- Дарынды оқушыларымыздың өлеуетін арттыру жұмыстарына қолдау;
- Шығармашыл ұстаздар санын арттыру; Ғылыммен айналысатын педагогтарды қолдау.
- Кадрлық резерв командасын сапалы кадрмен толықтыру.
- Ауылдық елді мекендегі мектеп-терді жас мамандармен қамтамасыз ету.
- Педагог шеберлердің санын арттыру;
- Оқушылардың бос уақытын ұйым-дастыруда жаңа инновацияларды енгізу арқылы қызығушылықтарын арттыру.
- Көмелетке толмағандар арасында қылмысқа жол бермеу, ерте жүктілік, өз өзіне жұмсаудың алдын-алу шара-ларының ұйымдастырылуы мен нәти-желілігін ұдайы бақылауда ұстау мақсаттарын қойып отырымыз.

2021-2022 ОҚУ ЖЫЛЫНА ҰСЫНЫС:

1. Екпепат елді мекенінде заманауи модельдік мектеп салу;
2. Негізгі мектептерге пәндік кабинеттерді алу;
3. Мекте

